

Vereniging in oorlogstijd

Tewerkstelling bij de Nederlandse Arbeidsdienst, heide wordt
afgestoken om vruchtbare landbouwgrond te verkrijgen
(archief: NIOD)

In de oorlogsjaren gaat het werk van de Vereniging van Leiders van Openbare Diensten en Instellingen voor Maatschappelijk Hulpbetoon, zoals Divosa dan nog heet, met beperkingen door. Vergaderingen zijn er nauwelijks vanwege de beperkte reismogelijkheden, maar het tijdschrift *Sociale Zaken* blijft vrijwel de gehele oorlog verschijnen, tot augustus 1944; aanvankelijk wekelijks, vanaf 1942 door de papierschaarste maandelijks. Na de bevrijding van het Zuiden komt het spoorweg-, post- en telefoonverkeer volledig tot stilstand en duurt het tot september 1945 voor het blad weer uitkomt. De vereniging betreurt twee gefusilleerde leden: Cieraad uit Tiel en Melot uit Leeuwarden. Temidden van de ellende van de bezetting verandert en krimpt het werk van de steunorganen in snel tempo. De werkloosheid neemt, na de enorme aantallen in de crisisjaren, sterk

af. Het aantal ondersteunde gezinnen daalt van ruim 65 duizend eind 1939 naar een kleine 43 duizend in 1943. Daarnaast zijn er nog bijna 27 duizend alleenwonende ondersteunden. Met de ondersteuning is in 1943 40,2 miljoen gulden gemoeid.

Tewerkstelling

De tewerkstelling in Duitsland is de belangrijkste oorzaak van de dalende werkloosheid, naast de uitbreiding van de zogenaamde werkverruiming (werkgelegenheidsprojecten). Omdat het loon van de tewerkgestelden lang niet altijd of regelmatig uit Duitsland komt, vragen achtergebleven gezinsleden voorschotten aan. Gemeenten zorgen hier aanvankelijk voor. Op 1 mei 1941 nemen de door de bezetter ingestelde Gewestelijke Arbeidsbureaus (GAB's) deze taak over. De GAB's selecteren echter alleen de

gezinnen waarvoor regelmatig loon uit Duitsland komt en waaraan dus geen risico's kleven bij terugvordering. De gemeenten mogen de 'slechte merken' doen.

Opleiding

In 1941 gaat een lang gekoesterde wens van de vereniging in vervulling. Vijfhonderd kandidaten doen dat jaar voor het eerst examen voor de opleiding tot maatschappelijk werker. *Sociale Zaken* heeft voor hen een speciale studiebriek ingericht. De proefexamenvragen zijn van een pittig niveau. Naast praktische vragen als 'kan iemand die tijdens werkloosheid huwt, in ondersteuning worden opgenomen?' wordt de algemene ontwikkeling en oordeelsvorming van de cursisten getest: 'Welke betekenis mogen 'normen' hebben in de praktijk van het maatschappelijk hulpbetoon?', 'Vertel iets van de historische ontwikkeling der beroepskeuzeverlichting in Nederland' en 'Wat is de wetgevende macht, uitvoerende macht, rechterlijke macht en welke organen zijn daar respectievelijk mee belast?' Er is ook veel aandacht voor statistiek. Het statistisch jaarboek van het CBS wordt van harte aanbevolen. Kennis over de provinciale verschillen in het gemiddelde aantal kinderen per gezin, of de verdeling van validen en invali-

den worden tot de benodigde kennis en begrip van de samenleving gerekend.

De vereniging start in 1942 een debat over het 'hedendaagsch maatschappelijk hulpbetoon'. Er is weliswaar een eerste stap gezet weg van de bedeling van de jaren dertig en daarvoor, maar van een recht op steun is geen sprake. De in de crisisjaren ontstane rijkssteunverlening aan werklozen toont aan dat een centrale regeling voor hulpverlening naar vast omschreven normen mogelijk is. Veel gemeenten benutten de rijksregeling om de steunnormen voor de armlastigen op enigszins redelijk peil te brengen. Behalve over structuur wordt er ook gedebatteerd over de rol van maatschappelijk werk. Moet het meegaan in de armenwet die 'slechts' het minimale voorschrift of hoort 'opvoeding tot een mens' ook tot de taken? Er wordt veel verwacht van het onderwijs, en van de sociale politiek en het arbeidsrecht.

De vraag of preventief er ook bij hoort komt eveneens aan bod. Een directeur schrijft over zijn samenwerking met de lokale politie, waar hij wekelijks het rapportenboek mag inzien. Zo kan hij veel verzoeken tot hulp zien aankomen, omdat de rapporten een zekere derailering van het gezinsleven voorspellen. "Zoo vaak heb ik betreurd eerst te moeten afwachten tot een volledige breuk of misstap alles kapot had gemaakt." Hij pleit dan ook voor een 'sociale politie' die de diensten van maatschappelijk hulpbetoon opmerkzaam maakt op bijzondere noodtoestanden.

Eén centraal lichaam

Ook de versnippering van de ondersteuning komt aan bod. Verenigingslid Matthijs uit Lisse houdt een pleidooi dat verder gaat dan de huidige werkpleinen. Het moet volgens hem uit zijn met 'het gaan van oude werkers op hoogere leeftijd naar diverse plaatsen (gemeente, kerk, raad van arbeid) om met opgeheven hand hun dagelijks brood bij elkaar te sprokkelen'. Matthijs pleit voor één centraal lichaam van staatswege met gemeentelijke comités waaraan de verzorging van alle misdeelde langdenoten en hun gezinnen is toevertrouwd: van oudedags- en werkloosheidsvoorziening (zowel validen als invaliden) tot sanatoria- en ziekenhuisverpleging. Via belastingen en premies op loon moet dit bekostigd worden en moeten werknemers rechten krijgen. (*Liny Bruijnzeel*)

Bronnen: *Sociale Zaken*, archief Divosa *

Vroeger...

In dit jubileumjaar waarin Divosa 75 jaar bestaat, blikt de rubriek Vroeger terug op het wel en wee van de vereniging. Deel 4: de oorlogsjaren.